

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Strategiset tavoitteet sekä kehitettävät valmiudet ovat erittäin tärkeitä. Alueellisia eroja on varmasti ja niitä pitää toimenpidesuunnitelmien avulla tasata samalla kun valmiuksia kehitetään kauttaaltaan.

Strategian tavoitteeksi on asetettu arvonnisan tasaisempi jakautuminen ruokaketjussa. Tavoite on erittäin kannattava, mutta sangen vaikeasti saavutettavissa. Suomessa maatilojen kannattavuus on pohjoisimman maatalousmaan sijainnista johtuen heikko, ja tästä johtuen maatalouden tuilla on ratkaiseva merkitys toiminnan kannattavuuteen ja toiminnan jatkuvuuteen. Maataloustuotannon jatkuvuuden kannalta on tärkeää tietää tulevien vuosien mahdolliset maatalouden tukien muutokset etukäteen, sillä tuotannon investointeja ja sukupolvenvaihdoksia ei tehdä lyhyttä ajanjaksoa varten.

Suomessa S- ja K-kauppaketuilla on erittäin vahva asema, koska ne edustavat lähes yhdeksääkymmentä prosenttia elintarvike- ja päivittäistavara-kaupasta. Maataloustuotteita jatkojalostavien suurten elintarvikeyritysten toiminnan kannalta on ratkaisevan tärkeää, saada tuotteensa molempien kauppaketjujen valikoimin. Tästä johtuen näillä kaupparyhmillä on sangen vahva neuvotteluasema verrattuna elintarvikeyrityksiin, ja tämä heijastuu myös maataloustuotannon kannattavuuteen elintarvikeyritysten kautta.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Ruokaketjussa arvonnisan jakaantuu epätasaisesti: alkutuottajien osuus kuluttajahinnasta on pienentynyt, ja kaupan osuus kasvanut kaupalle ja elintarviketeollisuuden osuus pysynyt likimain ennallaan. Muutos on heikentänyt maatilojen kannattavuutta, alan houkuttelevuutta ja esim. lypsykarjatilojen määrä on vähentynyt 10 vuodessa yli 53%.

Strategian tavoite tasaisemmasta arvonnäin jaosta on keskeinen ja kannatettava, sen toteuttaminen edellyttää vaikuttavia toimia, kuten tuottajien neuvotteluaseman vahvistamista, elintarviketeollisuuden jalostusarvon kasvattamista sekä kaupan määräävän markkina-aseman rajoittamista.

Tällä strategialla on tavoitteita parantaa tätä kokonaisuutta, mutta miten tavoitteet saadaan käytännön tuloksiksi, se ratkaisee tuloksen.

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Viennin kolminkertaistaminen vuoteen 2040 mennessä on kunnianhimoinen tavoite, joka vaatii pitkäjänteistä työtä. Sen saavuttaminen edellyttää vientiosaamisen vahvistamista, määrätietoista tuotteiden kehittämistä ja brändin rakentamista sekä uusien markkinoiden aktiivista avaamista. Samalla on hyödynnettävä entistä järjestelmällisemmin pohjoisen olosuhteiden tarjoamia kilpailuetuja – kuten puhdasta luontoa, korkeaa turvallisuustasoa ja tuotteiden jäljitettävyyttä. Riittääkö Suomen elintarviketeollisuuden volyymi, osaaminen tuotteista ja markkinoista tavoitteen saavuttamiseen?

Uusien ruokatuotteiden kehittämisessä toimintaa kannattaa ja tulee laajentaa myös perinteisen toiminnan ulkopuolelle, josta esimerkkinä kannattaa esiin nostaa Ruokateknologiyhtiö Solar Foods, jonka suunniteltava tehdas tekee proteiinia ilmasta ja sähköstä ilman perinteistä maanviljelyä. Solein-proteiinilla voidaan korvata eläinperäisiä tuotteita elintarvikkeissa muun muassa juomissa, patukoissa sekä jäätelöissä. Yhtiön tavoitteena on vähentää ruoantuotannossa syntyviä päästöjä, joten proteiinin valmistamisessa käytetään yksinomaan uusiutuvaa energiaa.

Uusia avauksia tarvitaan, jotta ruokavientiä saadaan strategian tavoitteiden mukaisesti.

Tuottajilla on paras tuntemus omista tuotteistaan, mutta viennin onnistuminen edellyttää laajaa tukea. Vientivalmiuden rakentaminen vaatii tietoa kohdemarkkinoiden vaatimuksista, sertifiointeista ja standardeista. Tässä korostuu erityisesti Ruokaviraston rooli: sen asiantuntemuksen ja resurssien vahvistaminen on keskeistä, jotta konkreettisia tuloksia voidaan saavuttaa.

Viennin rakenteen monipuolistaminen on keskeistä. Pelkkien lisäarvotuotteiden sijaan on panostettava myös teknologian, laitteiden ja osaamisen vientiin. Tähän asti viennin arvonnäin kasvu on ollut hidasta. Ruoka-alan kansainvälistyminen on käynnistynyt, mutta sen laajuus on vielä vaatimaton suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

Ruokasektori on merkittävä työllistäjä Suomessa, maatalousyrittäjien ikärakenne, voimakkaasti vähenevät tilamäärät karjataloudessa kertovat kuitenkin merkittävästä haasteista tulevaisuutta ajatellen. Investointitarpeet jatkavilla maataloilla ja elintarvikeyrityksissä ovat suuret, ja tästä johtuen läheskään kaikki yritykset eivät jatka toimintaa. Alan arvostus on kasvussa, mutta työolosuhteet, alan kannattavuus ja ansaintamahdollisuudet eivät vastaa aina odotuksia.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

Strategian tavoitteet eläinten hyvinvoinnin lisäämiseksi ovat tärkeitä ja tukevat kuluttajaluottamusta. Tuotantoeläinten vapaampi liikkuvuus on viime vuosina lisääntynyt merkittävästi ja tällä on eläinten hyvinvointiin olennainen vaikutus. Suuremmissa yksiköissä on tärkeä kiinnittää huomiota eläintautien ennaltaehkäisyyn ja riskien pienentämiseen.

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

Suomessa maataloustuotteiden jäljitettävyyden on hyvällä tasolla, tämä on merkittävä asia kuluttajien tietoisuuden, tuotteiden tunnistettavuuden ja luotettavuuden kannalta. Tätä toimintaa on hyvä viedä eteenpäin ja edelleen kehittää. On tärkeää saada tietoa myös kuluttajien osto- ja käyttötarpeista, jota tietoa voidaan hyödyntää tuotannon suunnittelussa ja ohjaamisessa.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

Huoltovarmuuden merkitys on noussut Venäjän Ukrainaan hyökkäyksen jälkeen uudelle tasolle, ja huoltovarmuuden merkitys on syytä strategiassa nostaa ja on nostettu korkealle tasolle. Huoltovarmuuden kannalta olennaisia seikkoja ovat mm. energiat eri muodoissaan, vesi, elintarvikkeet ja elintarvikkeiden tuottamiseen tarvittavat raaka aineet ja tuotannontekijät.

Tietoverkkojen toiminta on tärkeä osa kaikkea toimintaa, ja huoltovarmuuden kannalta olennaisessa roolissa. Itäisessä Suomessa Venäjän rajan läheisyydessä 4G ja 5G-verkot toimivat "vajaateholla" ja kattavuudessa on aukkoja, kuten myös puhelinyhteyksissä, tästä on haittaa erityisesti aktiivituotannossa oleville karja- ja kasvinviljelytiloille. Venäjän toteuttaman GPS-häirinnän seurauksena paikannus on usein epävarmaa, josta on haittaa uudistuvassa maataloudessa, jossa mm. peltoviljelyssä hyödynnetään ja tarvitaan luotettavaa paikannusta.

Koska Suomi on merenkulkuyhteyksien varassa, erityisesti ruoantuotantoon liittyvissä asioissa, omavaraisuudesta huolehtiminen ja siihen panostaminen on hyvin tärkeässä asemassa vallitsevassa globaalissa tilanteessa.

Ruoantuotanto muodostuu eri toimintojen verkostosta, jossa jokaisella toiminnalla on yhteys muihin toimintoihin ja koko ketjun toimintavarmuus on tärkeä. Huoltovarmuuden kannalta omavaraisuus on avainasia, koska tuotannontekijöitä mm. koneita, lannoitteita, polttoaineita ja valkuaisrehua

tuodaan merkittävässä määrin ulkomailta, pelkkä kotimainen omavaraisuus ei useinkaan riitä. Itäradan: Kouvola-Lappeenranta-Imatra-Parikkala-Joensuun-Nurmes merkitys korostuu huoltovarmuudessa, maa- ja metsätalouden tuotantopanosten, tuotteiden ja koneiden kuljetuksessa rata on välttämätön.

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

On tärkeä tunnistaa ruoantuotannon kannalta strategiset ja merkittävät riskit, pyrkiä niiden riskien rajoittamiseen ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen häiriötilanteissa ja konfliktitilanteissa. Maatilat ovat nykyisin sangen suuria yksiköitä, josta johtuen monimuotoisia maatiloja on vähän, tämä tulisi strategiassa ottaa huomioon.

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

Tämä on oleellinen asia erityisesti toimintaympäristön jatkuvasti muuttuessa. Ruoan tuotannon jatkuvuuden turvaamisessa toiminnan kannattavuus ja sukupolvenvaihdosten ja omistajanvaihdosten mahdollistaminen on välttämätöntä. Ruoantuotannon jatkuvuus on kuitenkin epävarmalla pohjalla, koska sangen harvat karjatiloista jatkavat toimintaa sen jälkeen, kun tarvittaisiin isoja investointeja tuotantoon. Tuotannon kannattavuus ja jatkuvuus edellyttää melko suurta peltopinta-alaa ja yksikkömäärää, joihin tarvitaan pääomia, ja pankit suhtautuvat rahoituksen varovaisesti. Maatalousyrittäjien työn sitovuus ja heikko kannattavuus ovat jaksamisen kannalta vaikuttavia tekijöitä, jotka on syytä huomioida huoltovarmuuteen vaikuttavana seikkana.

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

Strateginen tavoite on hyvä ja tarpeellinen, toimenpiteet kannatettavia. Ruokatuotannon omavaraisuutta tulisi lisätä, sillä tuotannossa tarvittavia raaka-aineita, energiaa ja koneita tuodaan merkittävästi ulkomailta. Tuotanto on ketjuuntunut ja verkostoitunut, joten ollaan pitkän ketjun ja verkoston toimivuudesta kriittisesti riippuvaisia.

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

Ruuantuotannon ja käytön ympäristö- ja ilmastovaikutukset ovat kehittyvän tutkimuksen kohteena, jossa ei täysin vielä tunneta kaikkia vaikuttavia ekosysteemejä. Suomessa maataloustuotanto on tarkentunut ja tehostunut ravinteiden ja kasvinsuojeluaineiden käytön, sekä viljelymenetelmien osalta, tätä kehitystyötä on tarpeen jatkaa. Luonnon ympäristörasituksen mittaamista heikentää se, että sangen suuri osa tuotteista tuotetaan ja tuodaan ulkomailta, joissa tuotantomenetelmien

tuntemus ja vaatimukset eivät ole suomalaisella tasolla. Tämä asettaa vaatimuksia myös ruokaturvallisuuden varmistamiselle.

Luontopääomaa kulutetaan tällä hetkellä nopeammin kuin se uusiutuu, joten luonnon kantokyvystä huolehtiminen on oleellista ekosysteemipalveluiden ja ruoantuotannon jatkuvuuden kannalta, kuten ruokastrategiassa todetaan. Samalla ilmastonmuutoksen aiheuttama sään äärevöityminen haastaa tuotantoa. Toimenpiteiden hyväksyttävyys ja taloudellinen kannattavuus sekä siirtymän oikeudenmukaisuus ovat onnistumisen kannalta keskeisiä asioita ja niiden toteutumiseksi tarvitaankin vankkaa tukea koko ruokajärjestelmältä sekä muilta yhteiskunnan sektoreilta, mukaan lukien kotimaiset tutkimuslaitokset ja niiden tuottama arvokas tieto. Alueelliset erot turvepeltojen määrässä on ilmastopäästöjen leikkaamisen haaste ja tarve oikeudenmukaisuudelle korostuu toimenpanossa.

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

Elintarvikkeiden ja ruoan osuus suomalaisten kuluttajien rahankäytöstä on merkittävästi pienentynyt vuosikymmenten kuluessa, tämä on edellyttänyt ja edellyttää tuotantotoiminnalta tehokkuutta ja jatkuvaa kehittämistyötä. Tuotantoyksiköiden koko maanviljelyssä, kotieläintuotannossa ja elintarvikeyrityksissä on kasvanut ja tulee kasvamaan, tällä vastataan kuluttajien ja kaupan edullisten ruokatuotteiden vaatimukseen. Miten hyvin tämä toimintaympäristö soveltuu ilmastovaikutusten vähentämiseen, asettaa vaatimuksia kehitystyölle, ratkaisuja strategiassa tuodaan niukasti esille.

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

Kasvinsuojelussa panostetaan ennaltaehkäisyyn, jotta kemiallisten kasvinsuojeluaineiden käyttö vähenee, on tärkeä ja kannatettava tavoite. Hyvää on myös erilaisten tuotantotapojen kuten luomutuotannon, uudistavan viljelyn, laidunnuksen ja luonnonhoidon luonnon muotoisuuden lisäämistavoite. Edellisessä on kuitenkin ristiriita kuluttajien ja kaupan edellyttämien edullisten elintarvikkeiden vaateeseen. Toki kyselyssä kuluttajat ovat valmiita maksamaan lisähintaa ympäristöystävällisiä mistä tuotteista, mutta tämä näkemys ei toteudu kaupan kassalla. Toimeenpanossa tulee varmistaa, että monimuotoisuutta tukevat toimet ovat viljelijälle taloudellisesti kannattavia, että viljelyjärjestelmiä monipuolistetaan käytännössä, ja tukee myös maisematason monimuotoisuutta.

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

Strategiset tavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia, konkreettiset toimet vielä puuttuvat strategiasta.

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Suomalaiset arvostavat kotimaista, terveellistä, turvallista ja paikallista ruokaa.

On tärkeää, että tieto ja tietoisuus ruuan alkuperästä ja tuotantotavoista lisääntyy ja vaikuttaa myös valintoihin .

Erityisesti lasten ja nuorten ymmärrys ruokajärjestelmästä ja terveyttä tukevista ruokailutottumuksista vahvistuu osana kasvatusta ja koulutusta. Ruokakulttuurin on muuttunut pikaruokailun ja valmisruokien lisääntymisen myötä. Ruokakulttuuria ja suomalaista ruokaa on tärkeää nostaa esille niin kouluissa kuin työpaikkaruokailuissa.

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

On tärkeää tuoda esille kotimaisten elintarvikkeiden ominaisuuksia puhtauteen, turvallisuuteen ja jäljitettävää liittyen, tässä tarvitaan tiedon lisäystä viestinnän ja markkinoinnin keinoin.

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havaintoj

On tärkeä tuoda esille ruokien terveyteen ja terveellisyyteen liittyviä seikkoja, myös oikeisiin ruokailutottumuksiin ja ruoan ominaisuuksiin liittyen. Huomioida ruokatarjonnassa niiden soveltuvuus erilaisille kuluttajaryhmille huomioiden myös ruokarajoitteet. Näillä on myös olennainen merkitys kansanterveyteen.

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havaintoja

On tärkeä kehittää elämyksellisiä, hyviä ruokia ja ruokakulttuuritapahtumia, sillä emme syö pelkästään ravinnontarpeeseen vaan kokeaksemme myös erilaisia elämyksiä. Ruokaelämyksiä voidaan saada niin kouluissa, työpaikkaruokaloissa kuin myös ravintoloissa. Ruoka- ja ruokailukokemuksia kannattaa kehittää erityisesti kotimaisista elintarvikkeista.

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havaintoja

Mukava porukassa hyvää ruokaa niin kotona, kaveriporukassa, ravintolassa tai koulussa. Yhteisöllisyys on osa ravintoa.

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Vuonna 2040 on Suomessa vain noin 1 300 maidontuottajatilaa, myös sika- ja broileritilojen määrä tulee alenemaan merkittävästi. Koko maataloustuotanto lepää sangen harvojen yrittäjien harteilla. Todennäköisesti kasvitutannon tilojen yksikkökoot kasvavat, näistä johtuen on tärkeä huolehtia maatilojen toiminnan kannattavuudesta ja inhimillisten resurssien riittävyydestä.

Elintarvikkeiden tuotekehitykseen, innovaatioihin, ja tuotantoteknologiaan tulee panostaa, kehittäen tuotteiden ympäristöystävällisyyttä, terveellisyyttä ja samalla kulttuuri- ja makuelämyksiä. Elintarvikkeiden vienti edellyttää kohdemarkkinoiden tuntemusta räätälöityjä tuotteita ja yhteistyötä erityisesti markkinoinnissa ja viennin käynnistämisessä.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Tämä luo tämä ruokastrategia on erittäin hyvä, moniulotteinen ja monipuolinen strategia elintarvike- ja ruokasektorille. Strategia kytkee hyvin suomalaisen ruoan osaksi kokonaisturvallisuutta, huoltovarmuutta, terveellistä arkea ja kansainvälistä kilpailukykyä. Strategian ehdottamat toimet ovat sangen moninaiset ja kattavat hyvin laajasti toimintakenttää. Strategia on kuitenkin vain niin hyvä, kuin ne toimenpiteet, joita strategian pohjalta lähdetään tuloksekkaasti ja määrätietoisesti edistämään.

Tämä asettaa suuret vaatimukset toteuttavien toimenpiteille ja toteuttajille. Kaikkea ei pystytäkään samanaikaisesti kehittämään, on priorisointia tulee tehdä toteutusvaiheissa.

Sikanen Satu
Etelä-Karjalan liitto

Lantta Jari

